

1.2.2005

2955/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

KIINNIOTTAMISEN EDELLYTYKSET

1

KANTELU

Arvostelitte asianajaja - - puolestanne laatimassa kirjoituksessanne Koillis - Savon kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevassa asiassa. Kerroitte, että Teidät oli otettu kiinni rattijuopumusepäilyn yhteydessä. Mielestänne n. 17 tuntia kestänyt vapaudenmenetyksenne oli tutkittavan asian laatuun nähden tarpeeton ja perusteeton.

Alun perin valtioneuvoston oikeuskanslerille osoittamanne kirjoitus siirrettiin 1.11.2004 eduskunnan oikeusasiamiehen käsiteltäväksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain nojalla.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian vahvistetun työnjaon mukaan kantelunne käsittely kuuluu allekirjoittaneelle apulaisoikeusasiamiehelle.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Vapaudenmenetyksen perusteet

Perustelite vapaudenmenetyksenne tarpeettomuutta sillä, että poliisin tutkittavana ollut törkeää rattijuopumusta koskeva rikos oli jo käytännössä selvitetty n. 40 minuuttia tapahtuman jälkeen, kun Teille oli suoritettu verikoe. Kerroitte, ettei Teillä ollut "mitään mahdollisuuksia jatkaa rikollista toimintaa".

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaan poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä.

Pidättämisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

- 1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;
- 2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:
 - a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
 - b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
 - c) jatkaa rikollista toimintaa;
- 3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka
- 4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen muutoin on 1 momentissa säädetty edellytykset ja epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta

Kiinniotettua koskee esitutkintalain 21 §, jonka mukaan ketään ei saa pitää esitutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä. Rikoksesta epäillyn osalta enimmäisaika on 12 tuntia ja, milloin pidättämiseen on pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaan edellytykset, enintään 24 tuntia.

Asian johdosta laaditusta esitutkinta-aineistosta käy ilmi, että rikosperusteinen kiinniottonne oli kestänyt 27.2.2004 klo 17.13 – 28.2.2004 klo 10.50 välisen ajan. Teidät oli heti tapahtuman jälkeen kuljetettu - - - terveyskeskukseen verikokeeseen, ja sieltä edelleen poliisilaitokselle, josta olitte vapautunut seuraavana päivänä Teille suoritettua kuulustelun jälkeen.

Kiinniottonne rikosperusteena on ollut epäily syyllistymisestäänne törkeään rattijuopumukseen. Törkeästä rattijuopumuksesta voidaan tuomita vähintään 60 päiväsakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Esitutkinta-aineistosta ilmenee edelleen, että vapaudenmenetyksenne perusteina olleiden ns. erityisiksi edellytyksiksi on kirjattu "vaikeuttaa asian selvittämistä" sekä "jatkaa rikollista toimintaa". Kirjoituksissanne kyseenalaistitte näiden edellytysten olemassaolon.

Poliisilta saaduista selvityksistä käy ilmi, että poliisi on perustellut vapaudenmenetyksenne perusteena ollutta sotkemisvaaraa ("vaikeuttaa asian selvittämistä") sillä, että asiassa ilmoittajana toiminut poliisipäällikkö ei ollut nähnyt Teidän varsinaisesti kuljettavan autoanne; hän oli nähnyt ainoastaan Teidän nousevan autosta, mutta piti varmana sitä, että kukaan muu kuin Te

ette ollut voinut autolla paikalle hetkeä aiemmin ajaa. Poliisin näkemyksen mukaan oli olemassa vaara, että olisitte saattanut pyrkiä sopimaan joidenkin kolmansien henkilöiden kanssa yhteneväisestä kertomuksesta rikoksen selvittämisen sotkemiseksi.

Tapahtuma-aikana päällystöpäivystävänä ja viime kädessä kiinniotostanne päättänyt komisario kertoo selvityksessään kuulleen puhelimitse tapahtumapaikalla olleelta ylikonstaapelilta, että olitte Teille suoritettussa alustavassa puhuttelussa kiistänyt syyllistyneenne rattijuopumukseen sekä uhannut "kostaa asiassa mukana oleville henkilöille". Ylikonstaapeli on selvityksessään kuitenkin todennut, ettei muista tapahtumapaikalla kanssanne käymäänsä keskustelua. Selvityksistä ilmenneiden ristiriitaisuuksien johdosta en ole huomionut komisarion selvityksessä käytöksestänne lausumaa tämän asian ratkaisussa.

Selvityksistä käy edelleen ilmi, että vapaudenmenetyksenne toinen ns. erityinen edellytys – jatkamisvaara –, perustui siihen näkemykseen, että voimakkaan päihtymyksenne johdosta oli epäiltävissä, että olisitte välittömästi tapahtuman jälkeen vapaaksi päästyänne jatkanut rikollista toimintaa; tässä tapauksessa pyrkinyt uudelleen kuljettamaan autoanne. Tälle näkemykselle ei ole poliisilta saaduissa selvityksissä kuitenkaan esitetty Teidän tapaukseenne liittyviä konkreettisia perusteita.

Pakkokeinolain mukaan pidättämiseen tällaisen rikoksen yhteydessä vaaditaan nykyisin, että rikoksen selvittämistä vaikeuttavien vaaratekijöiden olemassaoloa on syytä epäillä. Pidättämiskynnystä on tältä osin vuoden 2004 alusta alennettu. Aikaisemmin edellytettiin olevan todennäköistä syytä epäillä näitä vaaratekijöitä. Silti pelkkä yleisluonteinen epäily esim. kertomusten sopimisesta ei riitä, vaan sen tueksi pitää olla konkreettisia tosiseikkoja. Uusi laki jättää kuitenkin poliisille aikaisempaa suuremman harkintavallan epäilyn arvioinnissa.

Lain muutoksesta huolimatta poliisin selvityksessään esittämät seikat vapaudenmenetyksen erityisten edellytysten olemassaololle antavat mielestäni aihetta esittää seuraavia näkökohtia.

Tässä tapauksessa voidaan todeta, että poliisin kuvaama epäily "sotkemisvaarasta" on voinut olla käsillä johtuen käyttäytymisestänne ja esitutkinnan alkuvaiheesta johtuvista seikoista. Ottaen huomioon sen, että poliisi on pyrkinyt tutkinnan alkuvaiheessa eliminoimaan mahdollisiin todistajiin vaikuttamisen asiassa saatavan näytön turvaamiseksi, katson poliisin tältä osin menetelleen harkintavaltansa rajoissa. Saaduista selvityksistä ilmenevien tietojen perusteella katson kuitenkin kysymyksessä olevan selvästikin rajatapaus sen suhteen, oliko poliisilla tosiasiallisesti riittäviä konkreettisia epäilyjä sotkemisvaarasta. Totean kuitenkin, että vapaudenmenetyksen perusteleminen sotkemisvaaralla on ollut ymmärrettävää, mutta siihen sisältyy olennainen erehtymisen vaara. Koska kiinniottamisen kriteeriä ei ole tältä osin näkemykseni mukaan tulkittu harkintavallan rajaa ylittäen, pidän riittävänä kiinnittää poliisilaitoksen huomiota edellä epäilysten konkreettisuudesta toteamaani.

Toisena vapaudenmenetyksen erityisenä perusteena mainittu "jatkamisvaara" on selvästi vaikeammin perusteltavissa tavanomaisissa törkeissäkään rattijuopumustapauksissa. Mielestäni ei voida pitää riittävänä poliisilta saadusta selvityksestä ilmenevää perustetta, että "käytännön elävässä virkamiestyössä" on havaittu toimintamalli, jonka mukaan rattijuopumukseen syyllistynyt henkilö muutamia tunteja edellisen tekonsa jälkeen uusi tekonsa. Näin varmaankin välillä tapahtuu, mutta tämä havainto ei ole sellaisenaan riittävä peruste ilmentämään yksittäisessä tapauksessa jatkamisvaaran olemassaoloa pakkokeinolain edellyttämällä tavalla ("syytä epäillä"). Selvityksessä esitetty perustelu johtaisi siihen, että törkeästä rattijuopumuksesta todennäköisin syin epäilty voitaisiin aina pidättää. Mahdollinen jatkamisvaara on näissäkin tapauksissa aina harkittava tilannekohtaisten olosuhteiden perusteella.

Vapaudenmenetyksellä puututaan vahvasti yksilön perusoikeuksiin ja sen perusteet tulee aina huolellisesti harkita. Perusoikeuksien merkitys murenee, mikäli niiden rajoittamista merkitsevien pakkokeinojen käyttöä koskevia näyttökynnyksiä ei harkita asianmukaisen tiukasti. Kiinniottamisen tarvetta ja sen kestoa tulee aina harkita myös kohtuusnäkökohtien ja esitutinnan tavoitteiden näkökulmasta. Näiden näkökohtien valossa pidänkin jossakin määrin tulkinnanvara raisena, muodostivatko selvityksissä esiin tuodut seikat tässä tapauksessa riittävät perusteet näinkin pitkälle vapaudenmenetykselle. Poliisin valitsemaa menettelyä puoltavina seikkoina voidaan kuitenkin pitää poliisin havaitsemaa, varsin voimakkaaksi luonnehdittavaa päihtymystilaanne sekä sen mahdollista vaikutusta tahdonmuodostukseenne.

Käsitykseni mukaan poliisin kiinniotollenne esittämät perusteet, erityisesti epäily jatkamisvaarasta, eivät ole olleet erityisen vahvat. Säännösten poliisille antaman harkintavallan johdosta en kuitenkaan katso poliisin menettelyn olleen suoranaisesti lainvastaista, vaikka asiassa olisi näkemykseni mukaan ollut hyviä perusteita toimia myös toisin, varsinkin kohtuusnäkökohdat paremmin huomioon ottaen. Kantelu ei tämän johdosta anna minulle aihetta muuhun, kuin että kiinnitän Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota edellä vapaudenmenetyksen edellytyksiä ja kestoa harkittaessa huomioonotettavista seikoista lausumaani.

3.2

Säilöönotto-olosuhteet

Kerroitte kertoneenne poliisille kiinniottonne yhteydessä tarvitsevanne määrätynä aikana lääkkeenne, mutta siitä huolimatta ette saanut lääkitystänne säilöönottonne aikana.

Teitä kiinniottaneiden poliisimiesten (ylikonstaapelin ja vanhemman konstaapelin) selvityksistä ei käy ilmi, että olisitte kertonut heille tarvitsevanne lääkitystä. Poliisipäällikön selvityksestä ilmenee, että olitte kertonut Teille verikokeen suorittaneelle lääkärille säännöllisesti käyttämistänne lääkkeistä. Nämä tiedot on kirjattu kliiniseen päihdetutkimuslomakkeeseen, joka on annettu poliisin haltuun.

Selvityksen mukaan Teiltä oli tiedusteltu säilöönottotilanteessa sairauksistanne ja vammoistanne, johon olitte todennut, että Teillä oli mielenterveysongelmia. Tämä tieto oli myös kirjattu kiinniottolomakkeeseen. Poliisivankilassa 27.2.2004 klo 20.00 – 28.2.2004 klo 8.00 välisen ajan työvuorossa ollut vartija on todennut, ettette ollut vapaudenmenetyksenne aikana maininnut tarvitsevanne lääkitystä.

Asiassa ei ole saatu selvitettyä, kenelle poliisimiehelle olitte kertomanne mukaan ilmoittanut lääkityksestänne. Näkemykseni mukaan ei voida myöskään edellyttää, että poliisimiehen tulisi tehdä päihdetutkimuslomakkeessa olevien, kerrotunlaisten lääkärin merkintöjen perusteella johtopäätöksiä kiinniotetun säännöllisen lääkityksen tarpeesta. Totean lisäksi, että ette ilmeisestikään ollut enää säilöönottonne alkamisen jälkeen saattanut lääkityksentarvettanne poliisin tietoon, vaikka Teillä olisi ollut siihen mahdollisuus. Saatua selvitys huomioon ottaen asiassa ei ole ilmennyt aiheutta epäillä, että poliisi olisi menetellyt vapaudenmenetyksenne yhteydessä virheellisesti laiminlyömällä lääkityksenne antamisen.

3.3

Muut väitteet

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että asiassa ei muilta osin ole tullut ilmi menettelyä, joka antaisi minulle aiheutta toimenpiteisiin. Tyydyn esittämienne väitteiden osalta viittaamaan oheisiin poliisilta saatuihin selvityksiin.

4

TOIMENPITEET

Saatan Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen vapaudenmenetystä koskevassa harkinnassa huomioon otettavista seikoista. Tässä tarkoituksessa lähetän Koillis-Savon kihlakunnan poliisipäällikölle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän myös jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Itä-Suomen lääninhallituksen poliisiosastolle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta ja sen liitteet palautetaan ohessa.